Funded by the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

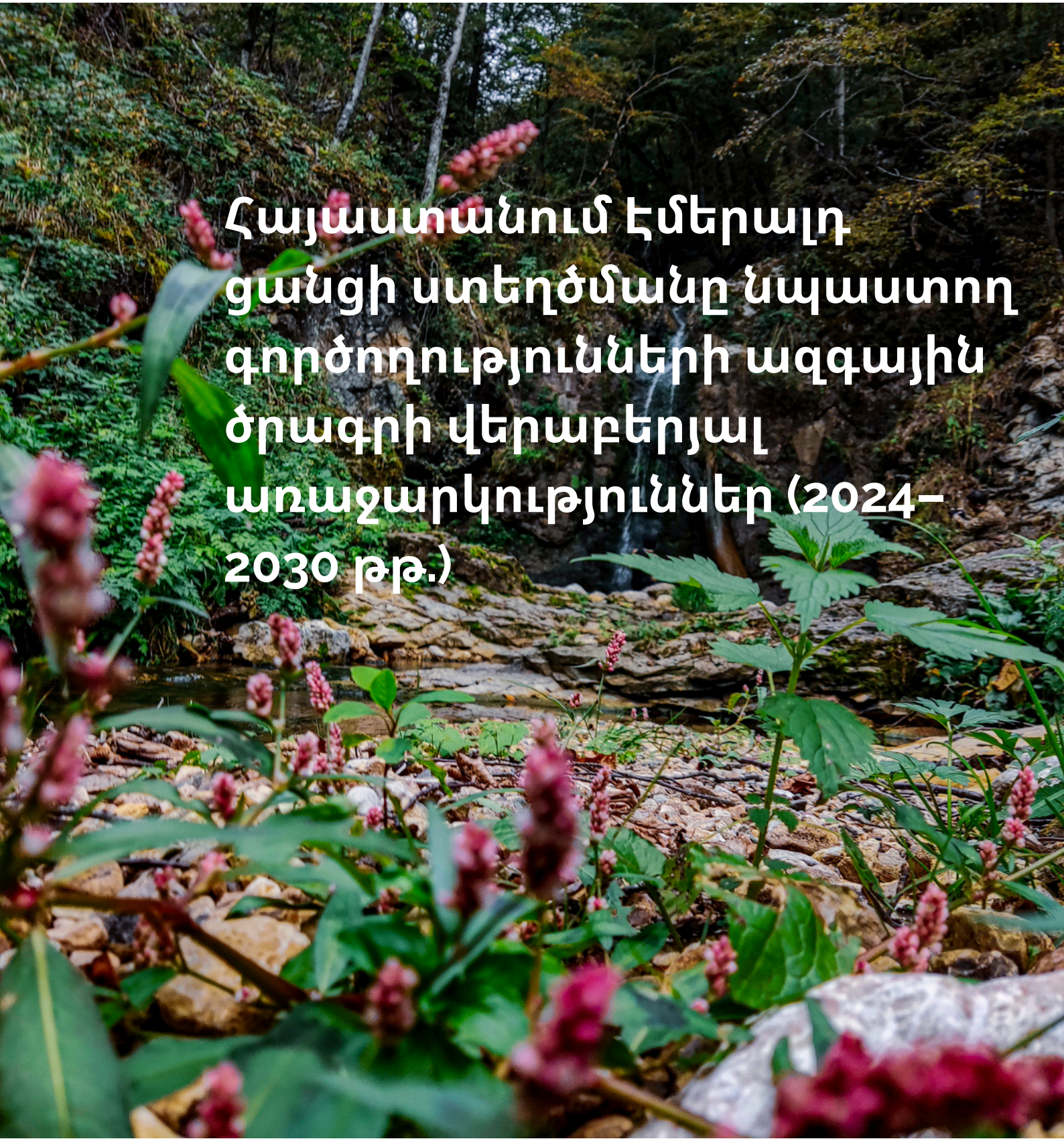

Հայաստանում էմերալդ ցանցի ստեղծմանը նպաստող գործողությունների ազգային ծրագրի վերաբերյալ առաջարկություններ (2024–2030 թթ.)

Action implemented by:

OECD BETTER POLICIES FOR BETTER LIVES | UNECE | UN environment programme | UNIDO | THE WORLD BANK IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP | karEC environmental and energy engineering consultancy

© 2024, Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկ / Համաշխարհային բանկ

1818 H Street NW

Վաշինգթոն ԿՇ 20433

Հեռախոս՝ +202-473-1000

Կայքէջ՝ www.worldbank.org

Պատասխանատվությունը

Սույն աշխատանքը կատարվել է Համաշխարհային բանկի աշխատակազմի կողմից: Այս աշխատանքի շրջանակներում ներկայացվող բացահայտումները, մեկնաբանությունները և եզրակացությունները պարտադիր կերպով չեն արտահայտում Գործադիր տնօրենների խորհրդի կամ նրանց կողմից ներկայացվող կառավարությունների տեսակետները:

Այս ուսումնասիրությունը իրականացվել և հաշվետվությունը մշակվել է «Եվրոպական միությունը հանուն շրջակա միջավայրի» ծրագրի (ԵՄ ՀՇՆԾ) ֆինանսավորմամբ: Այստեղ բերված տեսակետները որևէ կերպով չեն կարող դիտարկվել որպես ԵՄ պաշտոնական տեսակետը:

Եվրամիության կողմից ֆինանսավորվող և ՏՀԶԿ-ի, ՄԱԿ-ի եվրոպայի տնտեսական կոմիտեի, ԵՄ-ն հանուն շրջակա միջավայրի ծրագրի, ՄԱԿ-ի Արդյունաբերական զարգացման կազմակերպության և Համաշխարհային բանկի կողմից իրականացվող ԵՄ ՀՇՆԾ-ն օգնում է Արևելյան գործընկերության երկրներին պահպանել իրենց բնական կապիտալը և բարելավել իրենց բնակչության բնապահպանական բարեկեցությունը՝ աջակցելով բնապահպանական գործողություններին, ցուցադրելով և բացելով հնարավորություններն՝ ավելի կանաչ աճի և շրջակա միջավայրի ռիսկերն ու ազդեցությունները ավելի լավ կառավարելու մեխանիզմներ ստեղծելու միջոցով:

Համաշխարհային բանկը չի երաշխավորում այս աշխատանքի շրջանակներում ներկայացվող տվյալների ճշգրտությունը, ամբողջականությունը կամ արդիականությունը և պատասխանատվություն չի կրում տեղեկատվության սխալների, բացթողումների կամ տարբերությունների համար կամ որևէ պատասխանատվություն չի կրում այստեղ բերված տեղեկատվության, մեթոդները, գործընթացները կամ եզրակացությունները կիրառելու կամ չկիրառելու համար: Այս աշխատանքի շրջանակներում բերված ցանկացած քարտեզում ներկայացվող սահմանները, գույները, անվանումները և որևէ այլ տեղեկատվություն չի ենթադրում Համաշխարհային բանկի որևէ դատողություն, որը վերաբերում է ցանկացած տարածքի իրավական կարգավիճակին կամ նման սահմանների հաստատմանը կամ ընդունմանը:

Այս հրապարակմանը կխնդրեինք հղում կատարել հետևյալ կերպ. «ԵՄ-ն հանուն շրջակա միջավայրի» (EU4Environment) (2024թ.), *Հայաստանում Էմերալդ ցանցի ստեղծմանը նպաստող գործողությունների ազգային ծրագրի վերաբերյալ առաջարկություններ (2024–2030թթ.) Վաշինգթոն Կ.Շ., Համաշխարհային բանկ*

Լուսանկարը՝ © Berta Photography

Երախտագիտություն

Այս ուղեցույցները մշակվել են kartECO (բնապահպանական և էներգետիկ ճարտարագիտության գծով խորհրդատու) և ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի Ա. Թախտաջյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտի (ՀՀ ԳԱԱ) կողմից՝ միջազգային և տեղական փորձագետների հետ միասին։

Հեղինակների թիմը իր անկեղծ երախտիքի խոսքերն է ուղղում Օթարս Օպերմանիսին (Կենսաբազմազանության փորձագետ, ՀԲ), Իրինա Ղափլանյանին (Կլիմայի փոփոխության գծով ավագ մասնագետ, ՀԲ) և Կարեն Աղաբաբյանին («ԵՄ-ն հանուն շրջակա միջավայրի» գործողության համակարգողը Հայաստանում)՝ ծրագրի ողջ ընթացքում իրենց հույժ կարևոր ուղղորդման և մենթորության համար։

Թիմը շնորհակալ է ՀՀ կառավարությանը՝ այս ուղեցույցները մշակելու ընթացքում իր անգնահատելի հետադարձ կապի և մասնակցության համար։

Բովանդակություն

Հապավումներ 5

Սահմանումներ 6

Գործողությունների ազգային ծրագրի նպատակը 7

Ամփոփագիր 8

Ներածություն 10

Նպատակներ և խնդիրներ 10

ԱԳԾ-ի կառուցվածքը 12

Ներկայիս իրավիճակը 13

Հայաստանում «Էմերալդ ցանց» ծրագրի պատմությունը 13

Ճանապարհային քարտեզի սխեմա 2030թ. 15

Հիմնական սկզբունքներ 15

Առաջնահերթ բաղադրիչներ 15

Ժամանակացույց 16

Հապավումներ

ԱԶԲ	Ասիական զարգացման բանկ
ՊՀՀՏ	Պահպանության հատուկ հետաքրքրություն ներկայացնող տարածք
ԿԲԿ	Կենսաբազմազանության կոնվենցիա
ԵՀ	Եվրոպական հանձնաժողով
ԵԲԳ	Եվրոպական բնապահպանական գործակալություն
ԵՄ	Եվրոպական միություն
EUNIS	Եվրոպական բնության տեղեկատվական համակարգ
ԵՄ-ՀՇՄԾ	Եվրոպական միությունը հանուն շրջակա միջավայրի ծրագիր
ԿԲՇ	Կենսաբազմազանության գլոբալ շրջանակ
GIZ	Գերմանական միջազգային համագործակցության ընկերություն (*Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH*)
ԲՊՄՄ	Բնության պահպանության միջազգային միություն
ՇՄՆ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն
ԱԳԾ	Ազգային գործողությունների ծրագիր
ՏՀԶԿ	Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն
ԲՀ	Բավարարության համաթիվ
ՏՍԶ	Տվյալների ստանդարտ ձև
UNECE	ՄԱԿ-ի եվրոպայի տնտեսական կոմիտեի
ՄԱԿ-ի ՇՄԾ	ՄԱԿի շրջակա միջավայրի ծրագիր
UNIDO	ՄԱԿ-ի արդյունաբերական զարգացման կազմակերպություն
ԱՄՆ ՄԶԳ	ԱՄՆ միջազգային զարգացման գործակալություն
ՊՏՀՀ	Պահպանվող տարածքների համաշխարհային հանձնաժողով
ԲՀՀ	Բնության համաշխարհային հիմնադրամ

Սահմանումներ

- **Առաջարկվող տարածքներ:** Մասնակից երկրները սահմանում են պահպանվող բուսատեսակներն ու բնական միջավայրերը, որոնք պետք է պահպանվեն Բեռնի կոնվենցիայի բանաձևերի համաձայն: Հետագայում նրանք առաջարկում են տարածքներ, որոնք հայտնի են որպես պահպանության հատուկ հետաքրքրություն ներկայացնող տարածքներ/ՊՀՀՆՏ, որոնք համապատասխանում են այդ բուսաբուսատեսակների և բնական միջավայրերի երկարաժամկետ գոյատևումն ապահովելու պայմաններին: Առաջին փուլի ընթացքում (պոտենցիալ տարածքների որոշում) երկրները Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարություն են ուղարկում առաջարկվող վայրերի վերաբերյալ գիտական տեղեկատվություն պարունակող տվյալների բազա:
- **Պաշտոնական թեկնածու տարածքներ:** Փուլ 1-ը (պոտենցիալ վայրերի սահմանումն ավարտվելուց հետո), սկսվում է Փուլ 2-ը, որի շրջանակներում իրականացվում է վտանգված բուսատեսակների և բնական միջավայրերի երկարաժամկետ գոյատևումն ապահովելու համար այդ տարածքների համապատասխանության գիտական գնահատում: Եթե որոշ տեսակներ և բնական միջավայրեր անբավարար են համարվում, կարող են պահանջվել լրացուցիչ տարածքներ:
- **Ընդունված տարածքներ**: Երրորդ և վերջին փուլում (III փուլ) թեկնածու տարածքները ներկայացվում են մշտական հանձնաժողովին՝ հաստատվելու, որպեսզի պաշտոնապես ընդգրկվեն Էմերալդ ցանցում: Այնուհետև երկրները ազգային օրենսդրության կամ վարչական միջոցառումների միջոցով ազգային մակարդակով նշանակում են տարածքները և սկսում են պլանավորել ու իրականացնել կառավարման միջոցառումներ:
- **Նշանակված տարածքներ և տեղամասեր:** Հայաստանի պետական արգելոցներ, ազգային պարկեր և արգելավայրեր:
- **Այլ հողեր**: ՀՀ պետական, համայնքային և մասնավոր հողեր:

Տեքստում «նախկին տարածքներ» եզրույթը վերաբերում է թեկնածու տարածքներին, որոնք վերանայվում են «ԵՄ-ն հանուն շրջակա միջավայրի» ծրագրի շրջանակներում:

Գործողությունների ազգային ծրագրի նպատակը

Մշակել նախաձեռնությունների շրջանակը մինչև 2030 թվականը Հայաստանում Էմերալդ ցանցի ստեղծումը վերանայելու և առաջ մղելու համար՝ 2030-2035թթ. ժամանակաշրջանի համար ընդլայնված պլանով հանդերձ: Հայաստանում Էմերալդ ցանցի ստեղծումը նպաստելու է Կենսաբազմազանության ազգային գործողությունների ծրագրի կատարմանը և կհամապատասխանի այնպիսի միջազգային համաձայնագրերին, ինչպիսիք են Բեռնի կոնվենցիայի մինչև 2030[1] թվականի ռազմավարական ծրագիրը և Ցանցի[2] աշխատանքային պլանը 2020 թվականից հետո (կենսաբազմազանության գլոբալ շրջանակային փաստաթղթի 2030 թվականի (Կունմինգ-Մոնրեալի գլոբալ կենսաբազմազանության շրջանակի համաձայն):[3]

[1] Բեռնի կոնվենցիայի մշտական կոմիտե, 2022. «Բեռնի կոնվենցիայի ռազմավարական պլան մինչև 2030թ. համար», հասանելի է այստեղ՝ https://rm.coe.int/tpvs21e-2022-strategic-plan-8th-draft/1680a8bea8

[2] Բեռնի կոնվենցիայի մշտական կոմիտե, 2022. «Էմերալդ ցանցի 2011-2020 թթ. աշխատանքային պլանի գնահատում: Աշխատանքային պլանի առաջարկ 2020 թվականից հետո ժամանակաշրջանի համար», 2020թ.: Հասանելի է՝ https://rm.coe.int/evaluation-of-the-2011-2020-emerald-network-workplan-and-proposal-of-a/1680a040a9

[3] Կենսաբազմազանության համաշխարհային շրջանակ 2020-ից հետո ժամանակաշրջանի համար, 2022թ., https://www.cbd.int/doc/c/409e/19ae/369752b245f05e88f760aeb3/wg2020-05-l-02-en.pdf

Ամփոփագիր

Ազգային գործողությունների ծրագրի (ԱԳԾ) նպատակն է ներկայացնել կենսունակ 6-ամյա ճանապարհային քարտեզ (2024-2030թթ.) և միջոցառումների համակողմանի քննական ակնարկ, որը կօգնի Հայաստանի կառավարությանը առաջ ընթանալու I, II և III փուլերով Էմերալդ ցանցի ստեղծման ճանապարհին:

ԱԳԾ-ն ներկայացնում է այն առավել կարևոր և անհետաձգելի խնդիրները, որոնք պետք է հաշվի առնվեն Հայաստանում Էմերալդ ցանցի առաջխաղացման համար: Չափազանց կարևոր է Էմերալդ ցանցի տվյալների բազան վերանայելու և Էմերալդ բարոմետրի ցուցիչի արժեքները թարմացնելու հրատապ անհրաժեշտությունը, մինչև որ այն հասնի 100-տոկոսանոց բավարարության համաթվի: Նաև անհրաժեշտ է, որպեսզի Հայաստանի վերանայի որոշ թեկնածու Էմերալդ տարածքներ, ինչպես նաև գնահատի նոր տարածքներ՝ բնական միջավայրերի և բուսատեսակների ավելի լավ պաշտպանության համար՝ Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ և 6-րդ բանաձևերի պահանջների համաձայն: Ավելին, պետք է մշակել Էմերալդ տարածքների կառավարման պլաններ, որոնցում հաշվի առնվեն նպատակային բուսատեսակների և բնական միջավայրերի պահպանման կարիքները, և սկսել պահպանման կոնկրետ միջոցառումների կատարումը: Եվ վերջապես անհրաժեշտ կլինեն վարչական և օրենսդրական փոփոխություններ:

Բեռնի կոնվենցիան շեշտում է առաջնահերթ գործողությունների երեք լայն կատեգորիաների անհրաժեշտությունը՝ նույնականացնելով և նշանակելով Էմերալդ տարածքներ, պահպանելով և կառավարելով այս տարածքները և հաղորդելով և իրազեկվածությունը բարձրացնելով կենսաբազմազանության պահպանման կարևորության մասին:

ԱԳԾ-ն բովանդակում է յուրաքանչյուր փուլի կոնկրետ նպատակները և մինչև 2030 թվականը այդ նպատակներին հասնելու միջոցառումները: Այդ փաստաթղթի առանցքային տարրը Ճանապարհային քարտեզի սխեման է, որը միավորում է Էմերալդ տարածքների գնահատման առաջնահերթություններն ու բաղադրիչները մեկ միասնական, տեսանելի պատկերում: Ճանապարհային քարտեզում նույնականացված սպեցիֆիկ ուղենիշերը ներառում են Տվյալների ստանդարտ ձևերի (ՏՍՁ) վերանայումը գոյություն ունեցող և նոր տարածքներում և կենսաաշխարհագրական գնահատման կանոնավոր աշխատաժողովների և երկկողմ հետագա հանդիպումների մշակումը, մասնակցությունը և արդյունքների գնահատումը: ԱԳԾ շրջանակը նաև ներառում է հաղորդակցության և իրազեկման հայեցակետը, քանի որ սա միջազգային պայմանագրերի շրջանակներում նախատեսվող ապագա պարտավորություն է:

6-ամյա ճանապարհային քարտեզը նախանշելիս ԱԳԾ-ով թիրախներ են սահմանվում ավելի երկար ժամանակահատվածի, այն է՝ 2030-2035թթ. համար, որի ընթացքում Էմերալդ ցանցն իրատեսականորեն կարող է ամբողջությամբ իրականացվել, այսինքն՝ բոլոր Էմերալդ տարածքներն ընդունված են, բավարարության ցուցանիշը և ակտիվ կառավարման պլանները՝ 100 տոկոսով ապահովված:

ԱԳԾ-ն ուսումնասիրվել է Հայաստանի շրջակա միջավայրի նախարարության կողմից, որը հանձն է առել այն ներկայացնել հիմնական գործընկերներին՝ բաց, լայն հանրային ներգրավման և կարծիքներ հավաքագրելու համար, որը հաջորդ քայլն է հանդիսանում այն ավարտին հասցնելու և վերջինիս առաջարկները օրինական ձևով ներդնելու համար։ Կառավարությունը նաև հանձն է առել անհրաժեշտ շրջանակն ու գործիքները տրամադրել ճանապարհային քարտեզն իրականացնելու և վերջինիս իրականացումը մշտադիտարկելու համար։

Ներածություն

Նպատակներ և խնդիրներ

Ազգային գործողությունների ծրագրի նպատակն է ապահովել կենսունակ 7-ամյա ճանապարհային քարտեզ 2024-2030թթ. համար՝ 2030- 2035թթ. երկարացված ժամկետով: Այն միջոցառումների համապարփակ քարտեզ է պարունակում, որոնք կօգնեն Հայաստանի կառավարությանը առաջ մղելու Էմերալդ ցանցի ստեղծումը (I փուլից մինչև II փուլ և III փուլ):

Ծրագրի ընթացքում բացահայտված էական և անհետաձգելի խնդիրները հետևյալն են.

- **Հայաստանի տեղեկատվական բազան հնացած է**: Տեղեկատվական բազան վերջին անգամ թարմացվել է 2017թ-ին: Երկրի համար Էմերալդ ցանցի վերանայված տեղեկատվական բազան (պատրաստված ԵՄ-ՀՇՄ ծրագրի շրջանակներում) ավտոմատ կերպով կթարմացնի Էմերալդ ցանցի բարոմետրի համաթվի արժեքներն՝ ըստ փուլերի:

- **Որոշ Էմերալդ տարածքների սահմաններն անհրաժեշտ է փոփոխել**: Քննարկումները ցույց տվեցին, որ անհրաժեշտ է վերանայել որոշ թեկնածու Էմերալդ տարածքների սահմանները՝ առաջնահերթ բուսատեսակների և բնական միջավայրերի ավելի լավ պաշտպանության համար, ինչպես նաև գնահատել նոր տարածքները՝ նորագույն գիտական տեղեկատվության համաձայն: «ԵՄ-ՀՇՄ» ծրագրի շրջանակներում ՇՄՆ-ի (Շրջակա միջավայրի նախարարություն) և Աշխատանքային խմբի հետ լայնածավալ քննարկումներից ու վերանայումներից հետո սահմանների փոփոխությունները և վերանայված տարածքները վերջնական տեսքի են բերվել և ներկայացվել ՇՄՆ-ին «Հայաստանում թեկնածու Էմերալդ տարածքների վերանայման առաջարկների» շրջանակներում:

- **Բավարարության ցուցանիշն (SI) անհրաժեշտ է ավելի լավ կիրառել**: Անհրաժեշտ է վերլուծել և դիտարկել, թե վերանայված տարածքների առաջարկի ժամանակ որ տեսակներն ու բնական միջավայրերն են ճանաչվել անբավարար (2019-ի վերջին սեմինարի հիման վրա) և ինչպես բավարարության ցուցանիշի արժեքը կփոխվի Էմերալդ ցանցի տեղեկատվական բազայի վերանայված տարբերակը ներկայացնելուց հետո:

- **Անհրաժեշտ է ավելի կանոնավոր կենսաաշխարհագրական սեմինարներ և երկկողմ գնահատման հանդիպումներ անցկացնել Բեռնի կոնվենցիայի թեմայով**: Կանոնավոր կենսաաշխարհագրական սեմինարները հնարավորություն կտան ավելի լավ գնահատել պետական բուսատեսակները և բնական միջավայրերը և կնպաստեն պոտենցիալ նոր Էմերալդ տարածքների շուրջ քննարկումներին:

- **Նշանակված պահպանվող տարածքների և ԱՏ-ի և Էմերալդ տարածքների կառավարման ծրագրերի միջև համընկնումների բարձր մակարդակի պոտենցիալ կա**: ՇՄՆ-ի տրամադրած տեղեկության համաձայն՝ նշանակված պահպանվող տարածքների և ԱՏ-ի ակտիվ կառավարման ծրագրերը, որոնք համընկնում են առաջարկվող Էմերալդ տարածքների սահմանների հետ, կաճեն հաջորդ տարիներին, քանի որ դրանց մեծ մասը (այսինքն՝

կառավարման պլանները) նախատեսվում է հաստատել 2024[4] թվականի վերջին: Սա ընդգծում է առկա կառավարման պլաններով ընդգրկված թեմաները վերանայելու անհրաժեշտությունը (օրինակ՝ պահպանման նպատակների սահմանումը, կառավարման պլանավորումը, պահպանության միջոցառումների իրականացումը, մոնիթորինգը և վերանայումը և մասնակցության չափը)՝ հասկանալու համար, թե ինչպես են դրանք համապատասխանում Բեռնի կոնվենցիայի պահանջներին և ինչ հետագա գործողություններ են անհրաժեշտ: Օրինակ, արդյոք կառավարման պլանը բավարա՞ր է Էմերալդ ցանցի համընկնող տարածքում գտնվող բոլոր պահպանվող բուսատեսակների և բնական միջավայրերի պահպանման կարիքները բավարարելու համար: Եթե ո՛չ, ծրագիրը կարող է ճշգրտման կարիք ունենալ:

- **Անհրաժեշտ է «այլ տարածքներում» հանդիպող 11 Էմերալդ տարածքների (պետական, համայնքային կամ մասնավոր հողեր) համար մշակել կառավարման ծրագրեր**: Ընդհանուր առմամբ առաջարկվող Էմերալդ տարածքների[5] 37%-ը համընկնում է այլ հողերի հետ: Էմերալդ տարածքի կառավարման ծրագրերը մշակելու համար ղեկավար ցուցումների գործիքը, որը մշակվել է «ԵՄ-ն հանուն շրջակա միջավայրի ծրագրի» շրջանակներում, կարող է օգնել այս խնդիրը լուծելու հարցում:[6]

- **Ներկայիս օրենսդրությունը չունի գործիքներ՝ Էմերալդ տարածքները ներդնելու, կառավարելու և մշտադիտարկելու համար**: Նպատակն է Էմերալդ տարածքներն աստիճանաբար ներառել տեղական օրենսդրության շրջանակներում (ԵՄ-թվինինգ):[7] Այնուամենայնիվ օրենսդրությունը չի պարունակում գործիքներ, որոնք նախատեսված են Էմերալդ տարածքների սահմանման, կառավարման և մոնիթորինգի համար, ինչպես նաև չի առնչվում բուսատեսակների խիստ պահպանությանը Բեռնի կոնվենցիայի պահանջների սահմաններում: ԵՄ-թվինինգի արդյունքներն առաջարկել են կառավարման և օրենսդրական տարբեր փոփոխություններ, որոնք միանգամայն անհրաժեշտ են Հայաստանում Էմերալդի առաջխաղացման համար:

ԱԳԾ-ն նախատեսում է մի շարք միջոցառումներ և թիրախներ Հայաստանում Էմերալդ ցանցը 2024թ-ից մինչև 2030թ-ը առաջխաղացնելու՝ երկարացված ժամկետը մինչև 2035թ.: Սահմանվում են յուրաքնաչյուր միջոցառմանը և փուլին կապված թիրախները:

ԱԳԾ-ն դասակարգվել է երեք մեծ առաջնահերթ կատեգորիաների (ռազմավարական/ գործողությունների բաղադրիչներ), որոնք հիմնված են Բեռնի կոնվենցիայի եռաչափ ճանապարհային քարտեզի[8] վրա:

- **Ռազմավարական բաղադրիչ 1**. գործողություններ տարածքների հայտնաբերման և նշանակման համար,

[4] Հայաստանի 28 տարածքներից երեքի ԿՊ-ները ներկայումս ակտիվ են (3/28), սպասվում է մինչև 2023 թվականի վերջ, 13/28, սպասվում է մինչև 2024 թվականի վերջ, 17/28

[5] Նկարագրական վիճակագրությունը կարող է փոխված լինել:

[6] ԵՄ ՀՇՄԾ, 2023թ. «Հայաստանում Էմերալդ տարածքների կառավարման պլանների մշակման ղեկավար ցուցումների առաջարկներ», հասանելի է հետևյալ հասցեով՝ https://www.eu4environment.org/app/uploads/2023/12/Armenia_Emerald-Management-Guidelines.pdf

[7] Թվինինգ ծրագիր, «Եվրոպական ստանդարտների համաձայն Հայաստանում կենսաբազմազանության պահպանության ուժեղացում և կայուն օգտագործում», հասանելի է հետևյալ հասցեով՝ https://www.biodiversity.am/en/

[8] Եռաչափ ճանապարհային քարտեզ՝ Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի և Հարավային Կովկասի 7 երկրներում լիարժեք գործող Էմերալդ ցանցի հասնելու համար, 2016թ. https://rm.coe.int/16807464ae

- **Ռազմավարական բաղադրիչ 2**. գործողություններ պաշտպանության և կառավարման համար և
- **Ռազմավարական բաղադրիչ 3**. գործողություններ հաղորդակցության/իրազեկման համար:

Ճանապարհային քարտեզի սխեման ամփոփում է այս գործողության բաղադրիչները՝ թափանցիկ և մատչելի ձևով: ԱԳԾ-ն համապատասխանեցվում է բացահայտումների հետ և հիմնվում է Հայաստանում իրականացված ԵՄ կենսաբազմազանության այլ ծրագրերի վերջնարդյունքների, օրինակ՝ «ԵՄ թվինինգ ծրագրի» վրա:

Առաջարկվող ԱԳԾ-ն և վերջինիս ճանապարհային քարտեզը քննության են առնվել ՇՄՆ-ի կողմից, որը պարտավորվել է այն տրամադրել գործընկերներին՝ բաց, լայնածավալ հանրային քննարկումների և կարծիքների հավաքագրման համար, որպես հաջորդ քայլն՝ այն ամփոփելու և դրա առաջարկներն օրինական կերպով ներդնելու համար: Կառավարությունը նաև հանձն է առել անհրաժեշտ շրջանակը և գործիքակազմը տրամադրել՝ ճանապարհային քարտեզը կյանքի կոչելու և վերջինիս իրականացումը մշտադիտարկելու համար, ինչպես նաև համաձայնեցվում է կարողությունների զարգացման առաջին քննարկումների շրջանակներում («Էմերալդ տարածքի պահպանության կառավարման և մշտադիտարկման հայեցակետերի ներածություն» 2024թ-ի փետրվարի 28):[9]

ԱԳԾ-ի կառուցվածքը

ԱԳԾ-ն կազմված է հետևյալից.

- **Ֆոնային տարրեր**, ներառյալ՝ ընթացիկ իրավիճակի հակիրճ վերլուծությունը:
- **ԱԳԾ-ի հիմնական սկզբունքները և նպատակները**, որին պետք է հասնել մինչև 2030 և 2035 թվականները, առաջարկվող ցուցիչի արժեքներն՝ ըստ փուլերի:
- **Ճանապարհային քարտեզի սխեման՝** կարևոր բոլոր մարամասները մեկտեղելու համար:

[9] ԵՄ ՀՇՄԾ, 2024թ. «Էմերալդ տարածքի պահպանության ներածություն, կառավարման և մոնիթորինգի հայեցակետեր», առաջին միջոցառում, ամփոփագիրը կարելի է գտնել հետևյալ հղումով՝ www.eu4environment.org/app/uploads/2024/02/summary-CB-1st-event.pdf

Ներկայիս իրավիճակը

Հայաստանում «Էմերալդ ցանց» ծրագրի պատմությունը

Ստերև ներկայացվում է Հայաստանում Էմերալդ ցանցի ծրագրի պատմական ակնկարկը:

2007-2008թթ. - Հայաստանը սկսում է Էմերալդ ցանցի ներդրումը՝ որպես Հայաստանում[10] Էմերալդ ցանցի փորձնական ծրագրի մեկնարկ: Ըստ Կենսաբազմազանության կոնվենցիայի 4-րդ զեկույցի[11]՝ «աշխատանքներ են ընթանում «բույսերի կարևոր տարածքները» և «կենսաբազմազանության նշանակալի տարածքները» (Էմերալդ ցանց) բացահայտելու և գրանցելու ուղղությամբ»:

2009-2011թթ. - Հայտնաբերվեց և կազմվեց 9 հավանական տարածքների առաջին ցուցակը՝ ուղեկցված համապատասխան բուսատեսակների և բնական միջավայրերի[12] վերաբերյալ տեղեկությամբ: Առաջարկն ընդգրկում էր ավելի քան 200,000 հա (երկրի տարածքի[13] 7%-ը): Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի համատեղ ծրագիրը շարունակվում է նաև 2011 թվականից հետո:

2013թ. - Մեկնարկում է Էմերալդ ցանցի ծրագրի II փուլը («Հայաստանում պոտենցիալ ՊՀՀՆՏ-ների սահմանում և նկարագրություն», ԵՄ/ԵԽ համատեղ ծրագիր, փուլ II)[14] և նպատակ ուներ կազմել Հայաստանում Էմերալդ թեկնածու տարածքների վերջնական ցուցակը: Հայաստանի Էմերալդ ցանցի առաջարկվող տարածքներում ընդգրկված բոլոր բնական միջավայրերը ճշգրտվել և փոխանցվել են EUNIS դասակարգման համակարգ՝ Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ բանաձևի պահանջների համաձայն: Նույն աշխատանքն իրականացվում է 6-րդ բանաձևում ընդգրկված կենդանիների և բուսաբուսատեսակների համար:

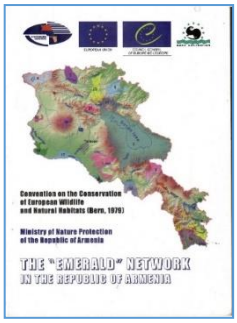

2016թ. - Հայաստանում Էմերալդ ցանցում առաջարկվում է 23 թեկնածու տարածքներ ընդգրկել: Այդ 23 տարածքներն ընդգրկում էին 65 կենսամիջավայրեր և 148 տեսակներ (անոթավոր բույսեր՝ 8, անողնաշարավորներ՝ 8, սողուններ՝ 3, թռչուններ՝ 109 և կաթնասուններ՝ 6 տեսակ), որոնք պաշտպանված են Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ և 6-րդ բանաձևերով:[15] Աջարկված տարածքները ներառում են. 1 պետական արգելոց՝ «Խոսրովի անտառ», 4 ազգային պարկ, 4 արգելավայր և 8 թռչնաբանական

---

[10] Էմերալդ ցանցը Հայաստանի Հանրապետությունում. 2017թ., հրատարակիչ՝ ՀՀ բնապահպանության նախարարություն, https://www.researchgate.net/publication/313917908_The_Emerald_Network_in_the_Republic_of_Armenia

[11] Կենսաբազմազանության մասին կոնվենցիայի չորրորդ ազգային զեկույցը, Հայաստանի Հանրապետություն. 2009թ., https://www.cbd.int/doc/world/am/am-nr-04-en.pdf

[12] Eionet տվյալների կենտրոնական շտեմարան, https://cdr.eionet.europa.eu/am/bc/emerald/envtoqkqq/overview

[13] Էմերալդ ցանց համատեղ ծրագրի ԵՄ/ԵԽ հանդիպման սկիզբ, փուլ II, Կիև, Ուկրաինա, 24-27 ապրիլի, 2013թ., https://pjp-eu.coe.int/emerald-network/images/armenia.pdf

[14] 2014թ. «ԵՄ - ԵԽ համատեղ ծրագիր՝ բնության պահպանվող տարածքների Էմերալդ ցանցը պատրաստելու համար» փուլ II: Հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://pjp-eu.coe.int/emerald-network/images/jp%20emerald%20phase%20ii_description%20of%20the%20action_v2_042014.pdf

[15] ԿԲԿ (Կենսաբազմազանության կոնվենցիա), 2019թ., „ՀՀ 6-րդ ազգային զեկույց, Հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://ace.aua.am/files/2019/05/2019-6th-National-Report-CBD_eng.pdf

պահպանման տարածք (ԿԹՏ): Նախագիծն ընդգրկում էր 1,033,719 հա՝ երկրի ընդհանուր տարածքի 34.7%-ը: Այդ տարածքները դեռևս առկա են պաշտոնապես առաջադրված տարածքների ցանկում:

2015-2019թթ. - Հայաստանը մասնակցում է Էմերալդ ցանցի բավարարության գնահատման երկու շրջափուլի 2015թ-ին և 2019թ.:[16] 2019թ-ի գնահատմամբ ԲՀ-ը հարաբերականորն բարձր է՝ կազմելով 68.7: 206 բնական միջավայրերից և բուսատեսակներից (առաց թռչունների) միայն 11-ն է բավարար և 112 թռչնաբուսատեսակներից միայն 9-ն է անբավարար:[17]

2022-2023թթ. - Թեկնածու տարածքների 2022թ.[18] ցանկը որի տարածքը կազմում է 10,826.2կմ² կամ 1,082,600 հեկտար (համարժեք է երկրի 36.4%-ին, ներառյալ ափամերձ/ծովային ծածկույթը):[19] Այնուամենայնիվ, Պաշտոնապես հաստատված տարածքների ցանկի համաձայն[20] ներկայումս ընդունված տարածքներ դեռևս չկան,չնայած 2017թ-ից ի վեր եղել է բոլոր տարծքների ազգային ծածկույթ և ենթադրվում է, որ II փուլը կավարտվի Բեռնի կոնվենցիայի համար մշտական հանձնաժողովի կողմից պահպանության հատուկ հետաքրքրություն ներկայացնող տարածքներ ճանաչմամբ (ՊՀՀՆՏ):

Գծանկար 1. Էմերալդ սահմանների քարտեզ ամբողջ երկրի համար (2016թ.-ներկա)

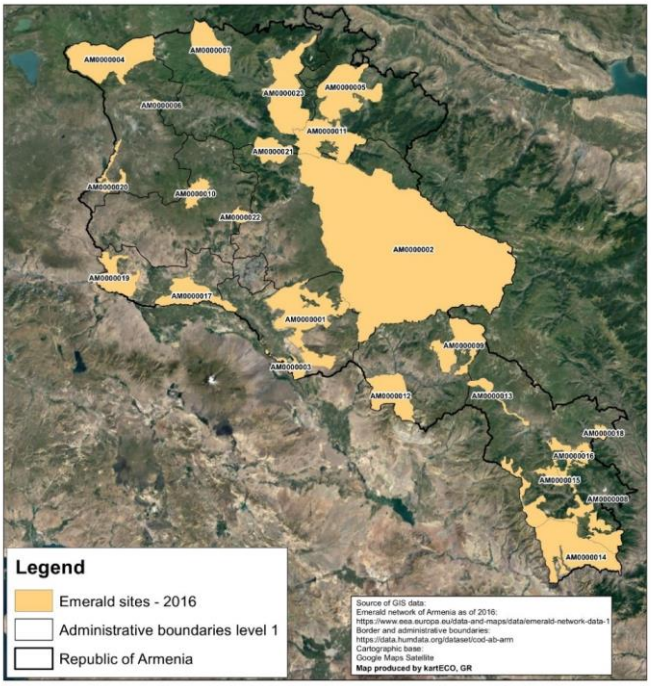

NN	Name of candidate site	Area (ha)
1.	"Khosrov forest"State reserve	63794.7
2.	"Sevan"National park	489839.7
3.	"Khor Virap – Armash" area	6998.2
4.	"Lake Arpi"National park	56035.5
5.	"Idjevan" area	47593.1
6.	"Djadjur" area	1711.2
7.	"Lori lakes" area	1596.4
8.	"Impassable brushwood" area	274.41
9.	"Djermuk" area	35015
10.	"Aragats alpine" area	9446.7
11.	"Dilidjan" National park	38634.3
12.	"Gnishik" area	30300.1
13.	"Gorhajk" area	4056.7
14.	"Arevik" National park	60804.7
15.	"Zangezur" area	49066.6
16.	"Tatev" area	14873.1
17.	"Metsamor" area	26427.3
18.	"Khndzoresk" area	3425.7
19.	"Vanand" area	8222.3
20.	"Akhuryan reservoir" area	8389.7
21.	"Rhododendron caucasicus" sanctuary	16191.1
22.	"Arai ler" area	4676.7
23.	"Debed gorge"area	56346.4

Աղբյուր ՝Քարտեզը մշակվել է kartECO-ի կողմից Համաշխարհային բանկի համար

[16] ԵԽ, 2022թ. «Կենսաշխարհագրական գնահատման աշխատաժողովների եզրակացություններ», հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://www.coe.int/en/web/bern-convention/conclusions-of-the-biogeographical-seminars

[17] Հաշվարկվում է կենսաաշխարհագրական սեմինարների եզրակացությունների հիման վրա: Հասանելի է՝ https://www.coe.int/en/web/bern-convention/conclusions-of-the-biogeographical-seminars

[18] Էմերալդ ցանցի պաշտոնապես առաջադրված թեկնածու տարածքների թարմացված ցուցակը (դեկտեմբեր 2022), https://rm.coe.int/pa09e-2022-updated-list-officially-nominated-candidate-emerald-sites/1680a93c85

[19] Բեռնի կոնվենցիայի մշտական կոմիտե, 2022թ. «Պաշտոնապես առաջադրված թեկնածու Էմերալդ ցանցի տարածքների թարմացված ցանկ», հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://rm.coe.int/pa09e-2022-updated-list-officially-nominated-candidate-emerald-sites/1680a93c85

[20] Բեռնի կոնվենցիայի մշտական կոմիտե, 2022թ. «Պաշտոնապես առաջադրված թեկնածու Էմերալդ ցանցի տարածքների թարմացված ցանկ», հասանելի է հետևյալ հղումով https://rm.coe.int/pa09e-2022-updated-list-officially-nominated-candidate-emerald-sites/1680a93c85

Ճանապարհային քարտեզի սխեմա 2030թ.

Հիմնական սկզբունքներ

Ճանապարհային քարտեզի սխեմայի նպատակն է ի մի բերել բոլոր կարևոր մանրամասները (ուղենիշեր, միջանկյալ և վերջնական ժամանակացույց՝ առաջընթաց ապահովելու համար, հիմնական ուղենիշեր և խորհրդակցություններ և մշտադիտարկման պլան) մատչելի ձևաչափով:

Առաջնահերթ բաղադրիչներ

ԱԳԾ-ն բաժանվում է երեք ընդգրկուն կատեգորիաների (որոնց հողում է կատարվում որպես ռազմավարական կամ գործողությունների բաղադրիչների), որոնք համապատասխանեցվում են Բեռնի կոնվենցիայի եռաչափ ճանապարհային քարտեզին:[21] Այս բաղադրիչներն են.

- **Ռազմավարական բաղադրիչ 1**: Տարածքների նույնականացման և նշանակման գործողություններ (Աղյուսակ 1-ի Փուլ I, II և III)
- **Ռազմավարական բաղադրիչ 2**: Պահպանության և կառավարման գործողություններ (Փուլ III-ը Աղյուսակ 1-ում)
- **Ռազմավարական բաղադրիչ 3**: Հաղորդակցության և իրազեկման բարձրացման գործողություններ (Փուլին չառնչվող գործողություններ Աղյուսակ 1-ում): Այս բաղադրիչը Էմերալդ ցանցի և կենսաբազմազանության միջազգային պարտավորությունների, ինչպես օրինակ՝ միջազգային պայմանագրերի ակնկալվող հետագա պահանջ է:

.

[21] Բեռնի կոնվենցիայի մշտական հանձնաժողով, 2016թ. «Եռաչափ ճանապարհային քարտեզ՝ Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի և Հարավային Կովկասի 7 երկրներում լիարժեք գործող Էմերալդ ցանցի հասնելու համար», հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://rm.coe.int/16807464ae

Գծանկար 2. Եռաչափ ճանապարհային քարտեզ՝ Հայաստանում լիարժեք գործող Էմերալդ ցանցի հասնելու համար

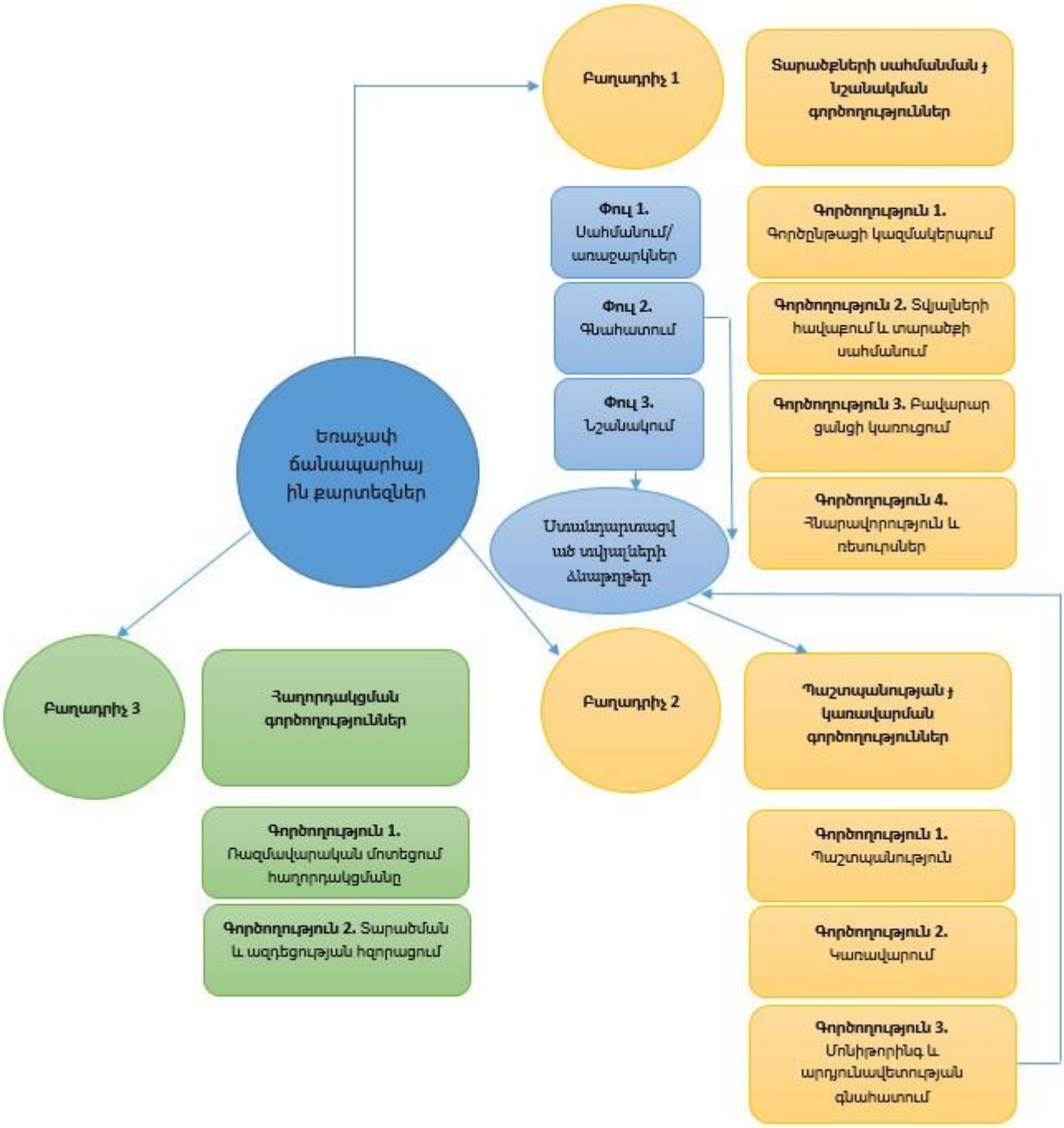

Աղբյուր ՝Բեռնի կոնվենցիայի մշտական հանձնաժողով, 2016թ., «Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի և Հարավային Կովկասի 7 երկրներում լիարժեք գործող էմերալդ ցանցի հասնելու համար եռաչափ ճանապարհային քարտեզ»: Հասանելի է հետևյալ հասցեով՝ https://rm.coe.int/16807464ae:

Ժամանակացույց

Ի լրումն սկզբնական 6-ամյա ժամանակահատվածի, ԱԳԾ-ն դիտարկում է թիրախներ՝ ավելի իրատեսական, երկար ժամանակահատվածի համար (2030-2035թթ. համար), որի ընթացքում հնարավոր կլինի ամբողջությամբ իրականացնել էմերալդ ցանցը, այսինքն՝ բոլոր տարածքներն

ընդունված են և ունեն ակտիվ կառավարման պլաններ, ինչպես նաև ապահովված է 100% բավարարվածության համաթիվ:

Ակնկալվում է, որ 2024-2030թթ. ընկած ժամանակահատվածում (և երկարացված մինչև 2035 թվականը), ներկա ԱԳԾ-ն կհամընկնի պլանավորման և հաշվետվության այլ փաստաթղթերի հետ, այդ թվում նաև կենսաբազմազանության մասին միջազգային կոնվենցիաների հետ: Բացի այդ, առաջարկվող ճանապարհային քարտեզը կարող է հեշտությամբ համապատասխանեցվել, հետևաբար ավելի լավ մշտադիտարկվել Էմերալդ ցանցի գնահատման շրջափուլերի և գործընթացների հետ:

«Ճանապարհային քարտեզի» սխեմայում ստորև ներկայացված ելակետային արժեքները 2023թ-ի են և ներկայացված են Հայաստանի համար Շրջակա միջավայրի եվրոպական գործակալության Էմերալդ ցանցի բարոմետր աղյուսակով[22]: Այս արժեքները կօգնեն գնահատել առաջընթացը նպատակային արժեքներին հասնելու գործում, որոնք սահմանվում են մինչև 2025թ-ի վերջը, 2028թ-ի վերջը, 2030թ-ի վերջը և մինչև 2035թ-ի վերջը:

Բեռնի կոնվենցիայի համար կենսաաշխարհագրության սեմինարների և հաջորդիվ երկկողմ հանդիպումների նախնական ժամանակացույցն առաջարկվում է («Հիմնական ուղենիշեր և միջոցառման հարցերով խորհրդակցություններ»):

Նպատակներ

Աղյուսակ 1-ը, 2-ը և 3-ը ներկայացնում են Էմերալդ բարոմետրի ցուցիչի համար քանակական թիրախները: Սյունակները (այսինքն՝ I, II և III փուլերը) ներկայացնում են Էմերալդ ցանցի գործընթացի գործողությունները, ինչպես օրինակ՝ Էմերալդ տարածքների որոշման և նշանակման գործողությունները, ինչպես նաև Էմերալդ տարածքների պահպանության և կառավարման գործողությունները, մինչդեռ «Այլ, ոչ փուլային գործողություններ» անվանումով սյունակը ներկայացնում է հանրային իրազեկման և հաղորդացկության միջոցառումները:

Ամենակարևոր թիրախը 100% բավվարարության ցուցանիշի ապահովումն է: Ակնկալվում է, որ I փուլի թիրախային գործողությունները ևս կնպաստեն Կունմինգ-Մոնրեալի կենսաբազմազանության շրջանակի թիրախ 3-ին 2030թ-ի համար[23], այսինքն՝ հասնել պահպանվող տարածքների պահպանման ազգային նպատակի 30%-ի իրականացման (նաև մինչև 2030թ-ը[24] Բեռնի կոնվենցիայի ռազմավարական պլանով համաձայնեցված նպատակ 1-ն է): [25]

---

[22] Բարոմետրի աղյուսակ, https://tableau-public.discomap.eea.europa.eu/views/EmeraldBarometerdashboard/Barometertable?%3AshowAppBanner=false&%3Adisplay_count=n&%3AshowVizHome=n&%3Aorigin=viz_share_link&%3AisGuestRedirectFromVizportal=y&%3Aembed=y

[23] ԿԲԿ (Կենսաբազմազանության կոնվենցիա), 2022թ..<<2020թ-ից հետո կենսաբազմազանության գլոբալ շրջանակ>>, հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://www.cbd.int/doc/c/409e/19ae/369752b245f05e88f760aeb3/wg2020-05-l-02-en.pdf https://www.cbd.int/doc/c/abb5/591f/2e46096d3f0330b08ce87a45/wg2020-03-03-en.pdf

[24] Բեռնի կոնվենցիայի ռազմավարական ծրագիր 2030, 2022 ժամանակահատվածի համար, https://rm.coe.int/tpvs21e-2022-strategic-plan-8th-draft/1680a8bea8

[25] ՆՊԱՏԱԿ 1. Բնական և կիսաբնական էկոհամակարգերի տարածքը, ամբողջականությունը և կայունությունը մեծանում է, այդ թվում պահպանվող տարածքների և տարածքի վրա հիմնված այլ արդյունավետ պահպանության միջոցառումների միջոցով, որոնք ընդգրկում են ցամաքային և ծովային տարածքների առնվազն 30%-ը:

Կենսաբազմազանության գլոբալ շրջանակի թիրախների համար ղեկավար ցուցումների համաձայն[26] պահպանվող ազգային տարածքները և տարածքի վրա հիմնված պահպանության արդյունավետ այլ միջոցառումները պետք է բավարարվեն, որպեսզի ապահովեն 30-ի ապահովմանը: Սրանք ներառում են հստակ որոշված պահպանության երկարաժամկետ նպատակները, միջոցառումները և իրավական պաշտպանությունը: Հայաստանում 30%-ի հասնելու համար լրացուցիչ հանձնառություններ և ջանքեր կպահանջվեն:

Եվրոպական հանձնաժողովը Կենսաբազմազանության նոր ռազմավարություն է ընդունել, որը սահմանում է գործողությունների և հանձնառությունների համապարփակ փաթեթ, որոնք ուղղված են ԿԳՇ 30% թիրախի ապահովմանը:[27, 28] Այս ռազմավարությունը շարունակում է Natura 2000 ցանցը դնել ԵՄ պահպանվող տարածքների կենտրոնում, սակայն կոչ է անում անդամ երկրներին հետագա քայլեր ձեռնարկել՝ Natura 2000 ցանցի բարելավման համար, որն իր ներկայիս վիճակում սահմանափակված է փոքր կամ ցրված տարածքների ներգրավմամբ կամ տարածքների ոչ ադեկվատ կառավարումով, ինչը նվազեցնում է դրանց արդյունավետությունը բնության պահպանման գործում: Պահանջվող լրացուցիչ քայլերը ներառում են.

- Natura 2000-ի հետագա տարածքների նշանակում և ցանցի լրացում:
- Բնապահպանական միջանցքների ինտեգրում և հարևան պահպանվող տարածքների կամ Natura 200 տարածքների վերամիացում:
- Բարձր կենսաբազմազանության տարածքների որոշում, որոնք պահպանության կարիք ունեն ազգային մակարդակում՝ պահպանման նպատակներով և միջոցառումներով:

Հանձնաժողովի ուղղորդումներն առաջարկում են, որպեսզի ԵՄ-ի նպատակին հասնելիս հաշվարկելիս հաշվի առնվեն տարածքների պահպանման այլ արդյունավետ միջոցները, եթ

- Տարածքը ընդգրկված է ազգային կամ միջազգային իրավական կամ վարչական ակտով կամ պայմանագրով, որն ապահովում է պահպանման երկարաժամկետ արդյունքներ:
- Սահմանված են պահպանման նպատակներն ու միջոցառումները:
- Տարածքն արդյունավետ կերպով կառավարվում և վերահսկվում է կենսաբազմազանություն ապահովելու նպատակով:

Վայրի բնության համաշխարհային հիմնադրամը (WWF) և Բնության պահպանության միջազգային միությունը (IUCN) խորհուրդ են տալիս, որպեսզի GBF-ի 30% նպատակակետին[29] հասնելու համար մեկնարկային կետը հանդիսանան հետևյալ երեք գործողությունները.

---

[26] ԿԲԿ (Կենսաբազմազանության կոնվենցիա), 2024թ., Կունմինգ Մոնրեալ կենսաբազմազանության շրջանակի թիրախների համար կոնսոլիդացված ուղղորդող ծանոթագրություններ, հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://www.cbd.int/gbf/targets/notes.shtml#_Toc157069082

[27] ԵՀ, 2022թ. "ԵՄ 30%-ի պահպանություն՝ մարդկանց և բնության համար, բնության և կենսաբազմազանության Natura 2000 լրատու, փետրվար, 2022թ., հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://www.cde.ual.es/wp-content/uploads/2022/03/KHAA22001ENN.en_.pdf

[28] ԵՄ հանձնաժողով, 2022թ., «Հանձնաժողովի աշխատակազմի աշխատակազմի փաստաթուղթ: Պահպանվող տարածքների նշանակության համար չափորոշիչներ և ուղղորդում», հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://environment.ec.europa.eu/system/files/2022-01/SWD_guidance_protected_areas.pdf

[29] Վայրի բնության համաշխարհային հիմնադրամը և Բնության պահպանության միջազգային միության համաշխարհային հանձնաժողովը պահպանվող տարածքների համար, 2023թ., «Կունմինգ-Մոնրեալի գլոբալ կենսաբազմազանության շրջանակի Թիրախ 3-ի ներառական, արդարացի և արդյունավետ իրականացման ուղեցույց», տարբերակ 1, օգոստոս, 2023թ., հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://www.iucn.org/sites/default/files/2023-09/30x30-target-framework.pdf

- կառավարման ներկայիս համակարգի բարելավում,
- նախկինում ճանաչված կամ պահպանվող տարածքների, կամ նախկինում գոյություն ունեցող պահպանվող նախաձեռնությունների ընդլայնում,
- գոյություն ունեցող համակարգի ընդլայնում։

Աղյուսակ 1. Ընդհանուր ճանապարհային քարտեզի սխեման (2023 – 2030թթ.)[30]

ժամանակացույց	Նպատակներ[31]			Գործողություններ			
	Փուլ [32]I	*Փուլ II*	*Փուլ III*	*Փուլ I*	*Փուլ II*	*Փուլ III*	*Այլ ոչ փուլային*
	% ծածկույթ	% ԲՑ	% ԿՊ-ներ				
2023թ. (ելակետային արժեքներ)	36.4	68.7	13	Հանրային խորհրդակցության իրականացում Էմերալդ տարածքի վերջնական փոփոխությունների վերաբերյալ (պետք է ավարտվի 2024 թվականի սկզբին):	Ցանցի բավարարության ինքնագնահատում [բնական միջավայրը և բուսատեսակները թվարկված են թիվ 4 (1996 թ.) բանաձևում և բուսատեսակների ցանկը զետեղված է թիվ 6 (1998 թ.) բանաձևում] փոփոխված առաջարկի՝ ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի շրջանակներում (ավարտվելու է 2024 թվականին): Կենսաաշխարհագրական սեմինարների նախապատրաստում և կազմակերպում՝ հիմնված ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի նախագծի շրջանակներում փոփոխված առաջարկի վրա (ավարտվելու է 2024 թվականին):	ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի շրջանակներում Էմերալդ տարածքի Կառավարման պլանի ուղեցույցների մշակում: (ավարտված է)	չկա

[30] ՀԲ/ԵՄ-ՀՇՄԾ առաջարկվող ձևանմուշ:

[31] Նպատակների բաժնի հապավումները. % ծածկույթ – Էմերալդ ցանցի համընդհանուր ծածկույթի տոկոսը (բոլոր տարածքները); % ԲՑ – բավարարության ցուցանիշ, որը ցույց է տալիս «բավարար» կատեգորիայի եզրակացությունների տոկոսը բոլոր եզրակացությունների համեմատ. % ԿՊ – Էմերալդ տարածքների տոկոսը կառավարման պլաններով:

[32] «Փուլերը» վերաբերում են Էմերալդ սահմանադրության փուլերին: I փուլ – տարածքի տեղակայում և սահմանում, Փուլ II – Էմերալդ ցանցի բավարարության գիտական գնահատում, Փուլ III – Էմերալդ տարածքների պատշաճ կառավարման ապահովում:

2024թ.				Եվրոպական միությունը հանուն շրջակա միջավայրի ծրագրի (ԵՄ-ՀՇՄԾ) շրջանակներում տեղանքի փոփոխությունների տվյալների բազայի պատրաստում և կիրառում (համապատասխան հիմնավորումներով): Հաջորդ գնահատման սեմինարի նախապատրաստում (փոփոխված տարածքների համար):	Ցանցի բավարարության ինքնագնահատում [բնական միջավայրերը և բուսատեսակները թվարկված են թիվ 4 (1996թ.) բանաձևում և բուսատեսակները՝ թիվ 6 (1998թ.) բանաձևում] ըստ փոփոխված առաջարկի ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի շրջանակներում (ավարտված): Կենսաաշխարհագրական սեմինարների մշակում և կազմակերպում՝ հիմնված ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի նախագծի շրջանակներում փոփոխված առաջարկի վրա:	ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի շրջանակներում երկու (2) տարածքների կառավարման պլանների պատրաստում: Ազգային քաղաքականության և իրավական դաշտի բարեփոխում (ավարտվելու է 2026 թ.): Ինստիտուցիոնալ բարեփոխումներ (ավարտվելու են 2026 թվականին):	Մինչև 2030թ. միջոցառումների առաջարկում, որոնք պետք է իրականացվեն հետևյալ հերթականությամբ՝ ելնելով ֆինանսավորման առկայությունից. 1. Մինչև 2030թ. թռչնաֆաունայի համար Ազգային մոնիթորինգային պլանի մշակում՝ բուսատեսակների ֆունկցիոնալից ելնելով, մասնավորապես. - Թռչունների տեսակներ, որոնք զգայուն են խանգարումների նկատմամբ: - Հիմնական տեսակներ, որոնք դերակատարում ունեն հիվանդությունների վերահսկման և սննդանյութերի ցիկլավորման գործում: - Ճահճային էկոհամակարգի պայմաններից տուժած ջրային թռչունների խմբեր: - Գիշատիչ թռչուններ, ինչպիսիք են սովորական ճուռակը (Buteo buteo), տափաստանային ճուռակը (Buteo rufinus), Սովորական

							հողմավար բազե (Falco tinnunculus) - Այլ
2025թ.	25%	90%	20%	Դաշտային ուսումնասիրություններ կամ բուսատեսակների և կենսամիջավայրերի վերաբերյալ առկա տեղեկատվության վերանայում ըստ գիտական տվյալների (այսինքն՝ բացակայող տվյալների լրացում):	Թիվ 4 (1996) բանաձևում թվարկված բնական միջավայրերի ու բուսատեսակների և թիվ 6 (1998) բանաձևում թվարկված բուսատեսակների վերանայում: (1998թ.) (տարեկան թարմացում) Կենսաաշխարհագրական սեմինարների նախապատրաստում և կազմակերպում (2025 թ.)[33]: ԲԿ Մշտական հանձնաժողովին Էմերալդ ցանցի մի շարք տարածքներ ընդունելու առաջարկի քննարկում:	10 տարածքների կառավարման պլանների պատրաստում: Էկոլոգիական արդյունավետության մոնիթորինգի և գնահատման համար կիրառվող մեխանիզմների սահմանում: ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի շրջանակներում երկու (2) տարածքների պահպանության համապատասխան միջոցառումների կառավարման պլանի իրականացման սկիզբ: Երկու (2) տեղամասերի մոնիթորինգի համար անհրաժեշտ գործողություններ ԵՄ-ՀՇՄԾ-ի շրջանակներում և պահպանման նպատակներ:	2. Բնական միջավայրերի քարտեզագրման ազգային մոնիթորինգային պլանի մշակում: 3. Հատուկ ռազմավարական մոտեցման մշակում և իրականացում՝ կենսաբազմազանության պաշտպանության թափանցիկությունն ապահովելու համար մինչև 2030թ.: 4. Հատուկ ռազմավարական մոտեցման մշակում և իրականացում և արշավ կենսաբազմազանության պահպանման վերաբերյալ հաղորդակցության և իրազեկման բարձրացման համար մինչև 2030թ.: 5. Ազգային գործողությունների ծրագրի իրականացման

[33] Կորոշվի Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ խորհրդակցություններում:

						Ազգային քաղաքականության/իրավական դաշտի բարեփոխում (ավարտվելու է 2026 թ.): Ինստիտուցիոնալ մեխանիզմների ներդրում (ավարտվելու է 2026 թ.): Ֆինանսական գործիքներ/խթաններ ֆերմերների համար (ավարտվելու է 2026 թ.):	ֆինանսական պլանի մշակում՝ օգտագործելով պետական և մասնավոր ֆինանսական ռեսուրսները մինչև 2030թ.: 6. Գիտելիքների փոխանակման նպատակով Պահպանվող տարածքների կառավարման վերաբերյալ տարեկան սեմինարների անցկացում: 7. Յուրաքանչյուր օբյեկտի համար առցանց գրադարանի մշակում և թարմացում:
2026թ.				Դաշտային ուսումնասիրություններ կամ գիտական պաշարներ ունեցող բուսատեսակների և բնական միջավայրերի վերաբերյալ առկա տեղեկատվության վերանայում: Էմերալդ տվյալների բազայի վերանայում՝ Էմերալդ ցանցի տվյալների բազայի կանոնավոր թարմացում և ներկայացում դաշտային	Թիվ 4 (1996) բանաձևում թվարկված բնակավայրի ու բուսատեսակների և թիվ 6 (1998) բանաձևում թվարկված բուսատեսակների վերանայում (ցանկի տարեկան թարմացում): Կենսաաշխարհագրական սեմինար հատուկ խմբերի համար, որոնք ունեն բավարար նոր տեղեկություններ՝ չլուսաբանված նախորդ՝ 2025 [35]թվականի սեմինարում:	Ազգային քաղաքականության/ իրավական դաշտի բարեփոխում: Ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների իրականացում: Ֆինանսական գործիքներ/խթանիչներ ֆերմերների համար: 5 տարածքների	

[35] Կորոշվի Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ խորհրդակցություններում:

				ուսումնասիրությունների կամ առկա տեղեկության վերանայման[34] հիման վրա:		պահպանության համապատասխան միջոցառումների կառավարման պլանի իրականացման մեկնարկում: 10 տարածքների մոնիթորինգի համար անհրաժեշտ գործողություններ և պահպանման նպատակներ:	
2027թ.				Դաշտային ուսումնասիրությունների իրականացում կամ գիտական պաշարներ ունեցող բուսատեսակների և բնական միջավայրերի վերաբերյալ առկա տեղեկատվության վերանայում: Էմերալդ տեղեկատվական բազայի վերանայում:	Թիվ 4 (1996) բանաձևում թվարկված բնակավայրի ու բուսատեսակների և թիվ 6 (1998) բանաձևում թվարկված բուսատեսակների վերանայում (ցանկի տարեկան թարմացում): Երկկողմ գնահատման հանդիպումների կազմակերպում Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ բավարարությանն առնչվող հատուկ հարցերի շուրջ, եթե առաջարկվում[36] է:	1. Ակտիվ կառավարման պլան ունեցող տարածքներում պահպանության միջոցառումների իրականացում:	
2028թ.	27%[37]	90%	65%	Դաշտային	Թիվ 4 (1996) բանաձևում	10 տեղամասերի	

[34] Բեռնի կոնվենցիայով նախատեսվում է, որ նոր տվյալների բազաները կներկայացվեն մինչև յուրաքանչյուր տարվա փետրվարի 28-ը:

[36] Կորոշվի Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ խորհրդակցություններում:

[37] Ներառյալ Էմերալդ տարածքները, ազգային պահպանվող տարածքները և այլ, տարածքի վրա հիմնված պահպանության միջոցառումները:

				ուսումնասիրություններ կամ գիտական պաշարներ ունեցող բուսատեսակների և բնական միջավայրերի վերաբերյալ առկա տեղեկատվության վերանայում: Էմերալդ տվյալների բազայի վերանայում	թվարկված բնակավայրի ու բուսատեսակների և թիվ 6 (1998) բանաձևում թվարկված բուսատեսակների վերանայում (ցանկի տարեկան թարմացում): Երկկողմ գնահատման հանդիպումներ Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ բավարարությանն առնչվող հատուկ հարցերի շուրջ, եթե առաջարկվում է: ԲԿ մշտական հանձնաժողովին Էմերալդ ցանցի մնացած տարածքների թիվն ընդունելու առաջարկի քննարկում:	կառավարման պլանների պատրաստում: Ակտիվ կառավարման պլաններ ունեցող տարածքներում պահպանության միջոցառումների իրականացում:	
2029թ.				Դաշտային ուսումնասիրություններ կամ գիտական պաշարներ ունեցող բուսատեսակների և բնական միջավայրերի վերաբերյալ առկա տեղեկատվության վերանայում: Էմերալդ տեղեկատվական բազայի վերանայում	Թիվ 4 (1996) բանաձևում թվարկված բնակավայրի ու բուսատեսակների և թիվ 6 (1998) բանաձևում թվարկված բուսատեսակների վերանայում (ցանկի տարեկան թարմացում): Երկկողմ գնահատման հանդիպումներ Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ բավարարությանն առնչվող հատուկ հարցերի շուրջ, եթե առաջարկվում[38] է:	Ակտիվ կառավարման պլաններ ունեցող տարածքներում պահպանության միջոցառումների իրականացում: Անհրաժեշտ միջոցառումների իրականացում պահպանման նպատակների համեմատ 10 տարածքներում	

[38] Կորոշվի Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ խորհրդակցություններում:

					ԲԿ մշտական հանձնաժողովին Էմերալդ ցանցի մնացած տարածքների թիվը ընդունելու առաջարկի քննարկում:	մոնիթորինգի համար:	
2030թ.	28%[39]	100%	80%	Դաշտային ուսումնասիրություններ կամ գիտական պաշարներ ունեցող բուսատեսակների և բնական միջավայրերի վերաբերյալ առկա տեղեկատվության վերանայում: Էմերալդ տվյալների բազայի վերանայում:	Թիվ 4 (1996) բանաձևում թվարկված բնակավայրի ու բուսատեսակների և թիվ 6 (1998) բանաձևում թվարկված բուսատեսակների վերանայում (տարեկան թարմացում): 2. Երկկողմ գնահատման հանդիպումներ Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ բավարարությանն առնչվող հատուկ հարցերի շուրջ, եթե առաջարկվում[40] է:	Ակտիվ կառավարման պլաններ ունեցող տարածքներում պահպանության միջոցառումների իրականացում.	
2030-2034թթ.				Դաշտային ուսումնասիրություններ կամ գիտական պաշարներ ունեցող բուսատեսակների և բնական միջավայրերի վերաբերյալ առկա տեղեկատվության վերանայում: Էմերալդ տվյալների բազայի վերանայում:	Թիվ 4 (1996) բանաձևում թվարկված կենսամիջավայրի և բուսատեսակների և թիվ 6 (1998) բանաձևում թվարկված բուսատեսակների վերանայում (ցանկի տարեկան թարմացում): Երկկողմ գնահատման հանդիպումների նախապատրաստում և կազմակերպում Բեռնի	Մնացած տարածքների կառավարման պլանների պատրաստում: Կառավարման պլանների վերանայում, երբ կառավարման պլանն ավարտվում է: Մնացած տարածքների համար համապատասխան	

[39] Ներառյալ Էմերալդ տարածքները, պահպանվող ազգային տարածքները և այլ, գործող տարածքի վրա հիմնված պահպանության միջոցառումները:
[40] Կորոշվի Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ խորհրդակցություններում:

					կոնվենցիայի քարտուղարության հետ բավարարությանն առնչվող հատուկ հարցերի շուրջ, եթե առաջարկվում[41] է:	պահպանության միջոցառումների կառավարման պլանների իրականացման մեկնարկում: Պահպանության նպատակների համեմատ մնացած տարածքների մոնիթորինգի համար անհրաժեշտ միջոցառումներ:	
2035թ.	30%[42]	100%	100%	Էմերալդ տվյալների բազայի վերանայում:	Չկա	չկա	

[41] Կորոշվի Բեռնի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ խորհրդակցություններում:
[42] Ներառյալ Էմերալդ տարածքները, պահպանվող ազգային տարածքները և այլ, գործող տարածքի վրա հիմնված պահպանության միջոցառումները:

Ուղենիներ

Միջանկյալ և վերջնական ժամանակացույց

Առաջարկվում է 6-ամյա գնահատման ժամանակաշրջան՝ 2024-2030թթ.: Առաջարկվում է նաև, որ պետք է գործեն հետևյալ երեք (3) հաշվետու ժամանակաշրջանները՝ առաջընթացը գնահատելու համար մեկնակետ ընդունելով 2023 թվականը).

- Մինչև 2025 թվականի վերջը (առաջընթացի 1-ին գնահատում):
- Մինչև 2028 թվականի վերջը (միջնաժամկետ գնահատում):
- Մինչև 2030 թվականի վերջը, որը ակնկալվում է վեցամյա ժամանակաշրջանի ավարտին (վերջնական գնահատում):

Աշխատանքային պլանը չպետք է դիտարկվի որպես «ստատիկ» փաստաթուղթ: Փոխարենը պետք է ներառի նոր տեղեկատվություն և ստեղծվող նոր իրավիճակները, որոնք կարող են առաջանալ մոնիթորինգի և գնահատման արդյունքներից :

Հիմնական փուլեր և խորհրդատվություն

Գոյություն ունեցող տարածքների ստանդարտացված տվյալների ձևաթղթերի վերանայում և տարածքների փոփոխություն (2024 թ).

Հայաստանի համար շատ կարևոր է պաշտոնապես թարմացնել Էմերալդ ցանցի տվյալների բազան (վերջին թարմացումը եղել է 2017 թվականին) և վերանայել Էմերալդ ցանցի բարոմետրի ցուցանիշները I, II և III փուլերի համար: Էմերալդ ցանցի բարոմետրի թարմացումը Էմերալդ ցանցի զարգացման մեկնարկային կետն է: Շրջակա միջավայրի նախարարությունն այժմ կսկսի մշակել, վերանայել և ներկայացնել SDF-ը:

Կենսաաշխարհագրական գնահատման սեմինար(ներ) (2025 թ. և 2026 թ. նախնական)

Հայաստանը մասնակցել է Էմերալդ ցանցի բավարարության գնահատման երկու փուլերին, որոնք ընդհանուր առմամբ կազմված են 4 սեմինարներից և տեղի են ունեցել 2015-2019թթ. :[43] Սակայն I փուլի ավարտի և II փուլում Էմերալդ ցանցի տարածքի ընդունման միջև դեռևս համեմատաբար մեծ ժամանակային խզում կա:

Ոչ բավարար նախանշանների մասին պաշտոնական եզրակացություններ հնարավոր է կատարել միայն նոր կենսաաշխարհագրական աշխատաժողովի ընթացքում, որը կհաջորդի Հայաստանի համար էմերալդ տարածքների մասին տեղեկատվական բազայի, այդ թվում նաև SDF-ի թարմացմանը: Այնուամենայնիվ, երկրները կարող են իրականացնել բավարարության ոչ պաշտոնական ինքնագնահատում պլանավորված պաշտոնական հանդիպումից առաջ: Շրջակա միջավայրի նախարարությունը լավ վիճակում է գտնվում՝ այս ջանքերը առաջնորդելու համար:

Երկկողմ հետագա հանդիպումներ (2027թ., 2028թ. և 2029թ., նախնական)

Բավարարության 90%-ի մակարդակին հասնելուց հետո լիարժեք կազմակերպված կենսաաշխարհագրական սեմինարների կարիքը նվազում է է, և ավելի արդյունավետ է

[43] Եվրոպայի խորհուրդ, 2022թ. Կենսաաշխարհագրական գնահատման սեմինարների եզրակացություններ, հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://www.coe.int/en/web/bern-convention/conclusions-of-the-biogeographical-seminars

մնացած հարցերը լուծել հատուկ երկկողմ հանդիպումների ժամանակ: Հայաստանն արդեն ունի բարձր ԲՀ (SI) (68%) և 2027թ. հետո կարող է դիտարկել Բեռնի քարտուղարության հետ երկկողմ հանդիպումները, այլ ոչ թե այլ երկրների մասնակցությամբ ընդգրկուն կենսաաշխարհագրական աշխատաժողովները: Դա պայմանավորված է նրանով, որ Հայաստանը կարող է այլ օրակարգ ունենալ մյուս երկրների հետ, որոնց հետ նախկինում գնահատվել է, օրինակ՝ Ադրբեջանի հետ, որն ունի 21,7% բավարարության գործակից (SI) կամ Վրաստանի հետ, որն ունի 31,8% բավարարության գործակից (SI):

Ազգային գործողությունների ծրագրի իրականացում

Ազգային գործողությունների ծրագրի իրականացման ակնկալվող արդյունքներ

ԱԳԾ-ի իրականացման վաղ արդյունքը, որը սպասվում է 2024թ-ին, հանդիսանում է Հայաստանի Էմերալդ ցանցի տեղեկատվական բազայի թարմացումը և Էմերալդ բարոմետրի ցուցիչի արժեքների վերանայումը I, II և III փուլերի համար: Տեղեկատվական բազայի թարմացումը կհիմնվի «ԵՄ-ն հանուն շրջակա միջավայրի ծրագրի» շրջանակներում ՇՄՆ-ին ներկայացվող առաջարկների հիման վրա:

Գործողությունների ծրագրով նախանշվող միջոցառումները Հայաստանին կօգնեն 2030թ-ին հասնել 100%-ի կամ այդ տոկոսին մոտ բավարարության համաթվի՝ 2017թ-ի 68.7%-ից:[44] Ի լրումն դրան, ակնկալվում է, որ Էմերալդ տարածքները կնպաստեն GBF թիրախ 3-ին[45], որով նախատեսվում է հասնել նվազագույնը 30% ծածկույթի՝ պահպանվող տարածքների և Բնության պահպանության համար արդյունավետ տարածքային միջոցառումներ միջոցով:

Հայաստանում ներկայումս չկան ընդունված Էմերալդ ցանցի տարածքներ:[46] Մինչև 2030թ. Հայաստանում Էմերալդ ցանցի տարածքներն ընդունված կլինեն կենսաաշխարհագրական աշխատաժողովներից և բավարարության թեմայով գնահատման երկկող հանդիպումներից հետո: Ավելին, Էմերալդ տարածքների 80%-ը կունենա կառավարման պլաններ՝ 2017թ-ի 13%-ի համեմատ[47], որտեղ յուրաքանչյուր Էմերալդ տարածք մինչև 2035թ. կունենա ակտիվ կառավարման պլան: Աղյուսակ 2-ում ներկայացվում են ԱԳԾ-ի սպասվող արդյունքները:

[44] Էմերալդ ցանցի բարոմետրի աղյուսակ: Հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://tableau-public.discomap.eea.europa.eu/views/EmeraldBarometerdashboard/Barometertable?%3Aembed=y&%3AisGuestRedirectFromVizportal=y
[45] ԿԲԿ (Կենսաբազմազանության կոնվենցիա), 2022թ. «2020թ-ից հետո կենսաբազմազանության գլոբալ շրջանակ», հասանելի է հետևյալ հղումով. https://www.cbd.int/doc/c/409e/19ae/369752b245f05e88f760aeb3/wg2020-05-1-02-en.pdf
[46] Էմերալդ ցանցի բարոմետրի աղյուսակ, հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://tableau-public.discomap.eea.europa.eu/views/EmeraldBarometerdashboard/Barometertable?%3Aembed=y&%3AisGuestRedirectFromVizportal=y
[47] Էմերալդ ցանցի բարոմետրի աղյուսակ, հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://tableau-public.discomap.eea.europa.eu/views/EmeraldBarometerdashboard/Barometertable?%3Aembed=y&%3AisGuestRedirectFromVizportal=y

Աղյուսակ 2. Ազգային գործողությունների ծրագրի թիրախները և վերջնարդյունքները

Ժամանակացույց (մինչև .... տարեվերջ)	Թիրախներ		
	Փուլ I[48]	***Փուլ II***	***Փուլ III***
	Էմերալդ ցանցի ազգային ծածկույթի տոկոս (բոլոր տարածքներ)	**Բավարարության համաթիվ, որը ցույց է տալիս «բավարարության» եզրակացությունների տոկոսը**	**Կառավարման պլաններ ունեցող Էմերալդ տարածքների տոկոսը**
2023թ.	36.4%	68.7%	13%
2025թ.	25% (փոփոխված տարածքներ 2024թ.)	90%	20%
2028թ.	27%	90%	65%
2030թ.	28%	100%	80%
2035թ.	30%	100%	100%

Ազգային գործողությունների ծրագրի իրականացման ռիսկի վերլուծություն

Ազգային գործողությունների ծրագիրը (ԱԳԾ) նախագծված է հնարավորինս ամուր և կայուն լինելու համար՝ հիմնվելով Հայաստանի ներկայիս ուժեղ կողմերի վրա: Այնուամենայնիվ, կարող են առաջանալ չնախատեսված ռիսկեր: Աղյուսակ 3-ում ներկայացվում են հետևանքների մեղմացման գործողությունները՝ Ճանապարհային քարտեզի ժամանակացույցի համաձայն անհրաժեշտ արդյունքներին հասնելու համար:

Աղյուսակ 3. Ազգային գործողությունների ծրագրի իրականացման հետ կապված ռիսկի և պոտենցիալ մեղմացման գործողությունների վերլուծությունը

Ռիսկ	*Տեղի ունենալու հավանականություն*	*Ազդեցության մակարդակ*	*Մեղմացման հնարավոր գործողություն*
Էմերալդ ցանցի պահպանության ոչ բավարար շրջանակ և ինստիտուցիոնալ բարեփոխում	Ցածր	Բարձր	ՀՀ կառավարությունը և ՇՄՆ-ն կենսաբազմազանության պահպանության բարեփոխման գործընթացում են: Երկրի կանաչ օրակարգը լրացուցիչ մոտիվատոր է հանդիսանում: Ճանապարհային քարտեզը կարող է ճշգրտման կարիք ունենալ:
Գործողությունների ուշացումներ (օրինակ՝ Էմերալդ տարածքների կառավարման պլանների մշակման գործողություններ)	Միջին	Միջին	Միջանկյալ և վերջնական ժամանակացույցը՝ մոնիթորինգային համակարգի օգնությամբ, կցուցադրի պոտենցիալ ուշացումը:

[48] «Փուլերը» վերաբերում է Էմերալդի փոխարինման փուլերին (Փուլ I. Տարածքի տեղակայում և նշանակում, Փուլ II. Էմերալդ ցանցի բավարարության գիտական գնահատում, Փուլ III. Էմերալդ տարածքի պատշաճ կառավարման ապահովում)

Ռիսկ	*Տեղի ունենալու հավանականություն*	*Ազդեցության մակարդակ*	*Մեղմացման հնարավոր գործողություն*
			Անհրաժեշտ կլինի վերլուծել ուշացումների պատճառները և մշակել ԱԳԾ-ի ավելի խիստ մոնիթորինգային պլան։ Կարող է անհրաժեշտ լինել ճշգրտելու ճանապարհային քարտեզը։
Կենսաբազմազանության փորձագետների նման որակյալ կադրերի բացակայություն	Միջին	Միջին	Հմտությունները կարելի է բարելավել երկարաժամկետ ձևաչափում։ Եթե փորձագետների առկայությունը մտահոգիչ է, ապա գործողությունները պետք է ճշգրտվեն ժամանակի իմաստով։ Մասնագետները պետք է հավուր պատշաճի տեղեկացված լինեն, որպեսզի լիարժեք կերպով պատրաստ լինեն։
Շահագրգիռ կողմերի շրջանում ցածր հետաքրքրվածություն	Միջին	Ցածր	Չնախատեսված իրավիճակների և վիրտուալ կամ հեռավար միջոցառումների համար պլանների մշակում։ Հաղորդակցության արշավների ուժեղացում։ Անձնական կապեր հաստատում։ Շահագրգիռ կողմերին ներգրավելու համար համապատասխան ժամանակի և վայրի ընտրություն։ Շահագրգիռ կողմերի ծախսերը հոգալու հնարավորությունների դիտարկում։
Ֆերմերային տնտեսությունների շրջանում ցածր հետաքրքրվածություն	Ցածր	Միջին	Չնախատեսված դեպքերի համար պլանների մշակում։ Խրախուսման ծրագրերի մշակում։ Խրախուսման ծրագրերի ուժեղացում։
Պետական մարմինների կողմից ընթացակարգերի հետ կապված ձգձգումներ (օրինակ՝ Էմերալդ տարածքների կառավարման պլանի մշակման և հաստատման համար)	Ցածր	Միջին	Շատ վաղ փուլում մրցույցների մեկնարկում Փորձառու աշխատակազմի ներգրավում՝ պահանջվող ժամանակը կրճատելու համար։

Մոնիթորինգ և գնահատում

Մոնիթորինգը և գնահատումը պետք է ԱԳԾ-ի բոլոր փուլերի անքակտելի մասը հանդիսանան։ Աղյուսակ 4-ում առաջարկվում են մոնիթորինգային ցուցանիշեր և

գնահատման մեխանիզմներ ԱԳԾ յուրաքանչյուր գործողության համար։ Կատարողականի արդյունքները պետք է ներկայացվեն ԱԳԾ առաջընթացի հաշվետվություններում բերվող ելակետային արժեքների համեմատ և պետք է առաջարկվեն ուղղիչ միջոցառումներ անհրաժեշտության դեպքում։

Աղյուսակ 4. Ազգային գործողությունների ծրագրի մոնիթորինգի և գնահատման ցուցանիշեր և գործիքներ (2024–2030թթ.)

Փուլ	Գործողություն	Թիրախա-յին տարածքի տեսակներ/տեսակներ/կեն-սամիջա-վայրեր	Մոնիթորինգային ցուցանիշ	Ելակետայ ին արժեք (2023թ.)	Թիրախային արժեք (մինչև 2030թ.)	Գնահատման աղբյուր	Պատասխանա-տու գործըն-կերներ
Ընդհանուր	Ընդհանուր ԱԳԾ արդյունքներ	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Ծածկույթի %, Բավարարության համաթվի %, Կառավարման պլանների %	36.4%, 68.7%, 13%	30%, 100%, 100%	Էմերալդ բարոմետր	Կոնտակտային անձ, ՇՄՆ
Փուլ I	Տարածքի փոփոխությունների համար տեղեկատվական բազայի մշակում և կիրառում (համապատասխան հիմնավորումներով) ԵՄ-ն ՀՇՄՆ	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Արդյունքների թիվը	1 (մշակվում է)	1	Տեղեկատվական բազա և հաշվետվություններ	ՇՄՆ
	Դաշտային ուսումնասիրությունների իրականացում կամ բուսատեսակների և բնական միջավայրերի մասին գոյություն ունեցող տեղեկատվության վերանայում (այն է՝ տվյալների խզվածքների)	Թիրախային բնական միջավայրերը և բուսատեսակները Հայաստանում	Արդյունքների թիվը	0	>1	Գրառումներ և հաշվետվություն-ներ	ՇՄՆ և գիտական համայնք
	Էմերալդ տեղեկատվական բազայի վերանայում, կանոնավոր թարմացում և ներկայացում։ Էմերալդ ցանցի տեղեկատվական բազա՝ դաշտային ուսումնասիրությունների կամ առկա տեղեկատվության վերանայման հիման վրա[49]	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Արդյունքների թիվը	0	>1	Տեղեկատվական բազա և հաշվետվություններ	ՇՄՆ և գիտական համայնք
Փուլ II	Ցանցի բավարարության ինքնագնահատման	Էմերալդ ցանցը	Արդյունքների թիվը	0	>1	զեկույցներ	ՇՄՆ և

[49] Բեռնի կոնվենցիայով սպասվում է, որ նոր տեղեկատվական բազաները պետք է տրամադրվեն ամեն տարի մինչև փետրվարի 28-ը։

Փուլ	Գործողություն	Թիրախա-յին տարածքի տեսակներ/տեսակներ/կեն-սամիջա-վայրեր	Մոնիթորինգային ցուցանիշ	Ելակետայ ին արժեք (2023թ.)	Թիրախային արժեք (մինչև 2030թ.)	Գնահատման աղբյուր	Պատասխանա-տու գործըն-կերներ
	իրականացում (կենսամիջավայրի և բուսատեսակների, որոնք բերված են ԵՄ-ՀՇՄԾ ներքո վերանայված առաջարկի շրջանակներում բանաձև 4-ում (1996թ.) և բանաձև 6-ում բերված բուսատեսակների (1998թ.))	Հայաստանում					գիտական համայնք
	Կենսաաշխարհագրական սեմինարների և գնահատման երկկողմ հանդիպումների իրականացում ԲԿ-ի համաձայն	Թիրախային բնական միջավայրերը և բուսատեսակները Հայաստանում	Արդյունքների թիվը	0	>1	Սեմինարի գրառումներ և հաշվետվությունն եր	ՇՄՆ և գիտական համայնք
	Բանաձև 4-ում (1996թ.) բերված բնական միջավայրերի և բուսատեսակների և Բանաձև 6-ում (1998թ.) բերված բուսատեսակների վերանայում (տարեկան թարմացում)	Բանաձև 4-ում (1996թ.) և Բանաձև 6-ում (1998թ.) բերված կենսամի-ջավայրեր և տեսակներ	Արդյունքների թիվը	0	>1	Գրառում-ներ և հաշվետվություն-ներ	Գիտական համայնք
	Քննարկել Բեռնի կոնվենցիայի մշտական կոմիտեին ուղղված առաջարկը՝ Էմերալդ ցանցի մի շարք տարածքների հաստատման վերաբերյալ:	Հաստատ-ման ենթակա Էմերալդ տարածք-ներ	Հաստատման ենթակա Էմերալդ տարածքնե-րի քանակը	0	>1	Էմերալդ բարո-մետր	Կոնտակտային անձ, ՇՄՆ
Փուլ III	Էմերալդ տարածքի կառավարման պլանի համար ուղեցույցների մշակում ԵՄ ՀՇՄԾ շրջանակներում	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Արդյունք-ների թիվը	1	1	Հաշվետվություն	ՇՄՆ
	Պիլոտային կառավարման պլանների մշակում երկու տարածքների համար ԵՄ ՀՇՄԾ-ի շրջանակներում	Արմաշ (AM0000025) և Իջևան (AM0000005)	Ակտիվ կառավար-ման պլանների թիվը	2 (մշակվում է)	2	Կառա-վարման պլաններ	ՇՄՆ

Փուլ	Գործողություն	Թիրախա-յին տարածքի տեսակներ/տեսակներ/կեն-սամիջա-վայրեր	Մոնիթորինգային ցուցանիշ	Ելակետայ ին արժեք (2023թ.)	Թիրախային արժեք (մինչև 2030թ.)	Գնահատման աղբյուր	Պատասխանա-տու գործըն-կերներ
	Ազգային քաղաքականության և իրավական շրջանակի բարեփոխում	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Կենսաբազմազանութ-յան օրենքների, ենթաօրենսդրության, կարգավո-րումների քանակը	0	ԿԻՐԱՌԵԼԻ ՉԷ:	Իրավական արդյունքներ	ՇՄՆ
	Ինստիտուցիոնալ մեխանիզմների ընդունում	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Վարչական և ինստիտուցիոնալ շրջանակի բարեփոխումների արդյունքների քանակը	0	ԿԻՐԱՌԵԼԻ ՉԷ:	Իրավական արդյունքներ	ՇՄՆ
	Բոլոր տարածքների համար կառավարման պլանների մշակում	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Ակտիվ կառավարման պլանների քանակը	0	Էմերալդ տարածքների քանակը	Կառավարման պլան	ՇՄՆ
	Սահմանել մեխանիզմները, որոնք կիրառվում են՝ կառավարման պլանների էկոլոգիական էֆեկտիվությունը մշտադիտարկելու և գնահատելու համար:	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Կառավարման պլանի՝ ուժի մեջ մտնելու շրջանակ	0	ԿԻՐԱՌԵԼԻ ՉԷ:	Շրջանակ Հաշվետվություն	ՇՄՆ
	Համապատասխան կառավարման պլանի պահպանության միջոցառումների իրականացում ակտիվ պլաններ ունեցող տարածքներում	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Իրականացված կոնսերվաց-ման միջոցառումների քանակը	0	ԿԻՐԱՌԵԼԻ ՉԷ:	Հաշվետվություն	ՇՄՆ
	Ֆերմերային տնտեսությունների համար ֆինանսական գործիքների և խթանների մշակում	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Խրախուս-ման ծրագրերի քանակը	0	ԿԻՐԱՌԵԼԻ ՉԷ:	Շրջանակ	ՇՄՆ
	Կառավարման պլանների վերանայում, երբ դրանք ավարտվում են:	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Կառավար-ման պլանների թիվը	0	ԿԻՐԱՌԵԼԻ ՉԷ:	Վերանայված կառավարման պլաններ	ՇՄՆ

Փուլ	Գործողություն	Թիրախա-յին տարածքի տեսակներ/տեսակներ/կեն-սամիջա-վայրեր	Մոնիթորինգային ցուցանիշ	Ելակետայ ին արժեք (2023թ.)	Թիրախային արժեք (մինչև 2030թ.)	Գնահատման աղբյուր	Պատասխանա-տու գործըն-կերներ
Այլ, փուլին չառնչվող	Մինչև 2030թ-ը ԱԳԾ-ի մշակում թռչնաֆաունայի համար՝ ելնելով բուսատեսակների ֆունկցիոնալից, մասնավորապես. • Խախտումների նկատմամբ զգայուն թռչնատեսակներ • Հիվանդությունների վերահսկման և սննդանյութերի շրջանառության մեջ դերակատարում ունեցող հիմնական տեսակներ • Լողացող թռչունների խմբեր, որոնց վրա ազդում է ջրաճահճային էկոհամակարգի վիճակը։ • Գիշատիչ թռչուններ, ինչպես օրինակ՝ *Buteo buteo, Buteo rufinus, Falco tinnunculus* • Այլ	Հայաստան	Արդյունքների թիվը	0	1	Հաշվետվություն	ՇՄՆ և գիտական համայնք
	Բնական միջավայրերի քարտեզագրման համար ԱԳԾ-ի մշակում	Հայաստան	Արդյունքների թիվը	0	1	Հաշվետվություն	ՇՄՆ և գիտական համայնք
	Սպեցիֆիկ ռազմավարական մոտեցման մշակում և իրականացում՝ մինչև 2030թ. կենսաբազմազանության թափանցիկության ապահովման համար	Հայաստան	Արդյունքների թիվը	0	1	Հաշվետվություն	ՇՄՆ
	Մինչև 2030թ. կենսաբազմազանության պահպանման վերաբերյալ հաղորդակցության և	Հայաստան	Արդյունքների թիվը	0	1	Հաշվետվություն	ՇՄՆ

Փուլ	Գործողություն	Թիրախա-յին տարածքի տեսակներ/տեսակներ/կեն-սամիջա-վայրեր	Մոնիթորինգային ցուցանիշ	Ելակետայ ին արժեք (2023թ.)	Թիրախային արժեք (մինչև 2030թ.)	Գնահատման աղբյուր	Պատասխանա-տու գործըն-կերներ
	իրազեկման բարձրացման հատուկ ռազմավարական մոտեցման և արշավի մշակում և իրականացում:						
	Հանրային և մասնավոր ֆինանսական ռեսուրսների հաշվին ԱԳԾ իրականացման համար մինչև 2030թ. ֆինանսական պլանի մշակում	Հայաստան	Արդյունքների թիվը	0	1	Հաշվետվություն	ՇՄՆ
	Պահպանվող տարածքի կառավարմանը նվիրված սեմիինարների իրականացում՝ տարեկան կտրվածքով գիտելիքների փոխանակման համար	Հայաստան	Կենսաբազ-մազանութ-յան կառաարման սեմինարների քանակը	5 (մշակվում է)	>10	Սեմինարի ձայնագ-րություն	ՇՄՆ և գիտական համայնք
	Յուրաքանչյուր Էմերալդ տարածքի համար առցանց գրադարանային հանգույցի մշակում և թարմացում:	Էմերալդ ցանցը Հայաստանում	Փորձագետ-ների քանակը	0	1	Կայք-էջ	ՇՄՆ
	Բոլոր բնական միջավայրերի և բուսատեսակների համար ազգային և միջազգային փորձագետների աշխատանքային խմբի ձևավորում	Հայաստան	Փորձագետ-ների քանակը	10	>10	Կայք-էջ	Գիտական համայնք

Ազգային գործողությունների ծրագրի ֆինանսավորման աղբյուրներ

Մինչև 2030թ. ԱԳԾ իրականացման համար ֆինանսական պլան պետք է մշակվի: Աղյուսակ 5-ով ներկայացվում են գործողությունների իրականացման համար պոտենցիալ ֆինանսավորման աղբյուրները:

Աղյուսակ 5. Ֆինանսական աղբյուրներ

Միջազգային և ԵՄ ֆինանսական գործիքներ	Կենսաբազմազանության թեմայով թեմատիկ ոլորտ (Այո/Ոչ)	Հայաստանի կողմից կիրառման պոտենցիալ մակարդակ
Կենսաբազմազանության պահպանության համար տարեկան պետական բյուջե	Այո	Չափավոր օգտագործում
Դոնորների ֆինանսավորում, մասնավոր ներդրողներ, տնտեսական ոլորտներ[50]	Այո	Քիչ օգտագործում
ԵՄ ՀՇՄԾ[51]	Այո	Բարձր օգտագործում
Interreg – տարածքային համագործակցություն	Interreg NEXT սևծովյան ավազանի ծրագրի[52] առաջնահերթություն 2	Չափավոր օգտագործում
EuropeAid-Թվինինգ և այլ	Այո	Բարձր օգտագործում
GIZ, ԱՄՆ ՄԶԳ, ԱԶԲ	Այո	Բարձր օգտագործում
«LIFE» ծրագիր[53]	Այո	Պետք է որոշվի: LIFE ծրագիրը ԵՄ ֆինանսավորման գործիք է շրջակա միջավայրի և կլիմայական գործողության համար: Մինչ այժմ Հայաստանը մասնակցության իրավունք չի ունեցել:
«Հորիզոն Եվրոպա» (2021-2027թթ.)[54]	Այո (միայն հետազոտության և նորարարության համար)	Պետք է որոշվի: Որպես ասոցացվող երկիր Հայաստանը համաձայնագիր ունի:[55]

[50] WWF և IUCN WCPA. 2023թ., Կունմինգ-Մոնրեալի գլոբալ կենսաբազմազանության շրջանակի 3-րդ նպատակի ներառական, արդար և արդյունավետ իրականացման ուղեցույցներ, Տարբերակ 1, օգոստոս 2023թ.: Հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://www.iucn.org/sites/default/files/2023-09/30x30-target-framework.pdf

[51] ԵՄ ՀՇՄԾ, 2022թ., ԵՄ ՀԾՄԾ 2019-2023թթ-ի աշխատանքային պլան, ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Վերջնական տարբերակ, փետրվար, 2022թ.), հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://www.eu4environment.org/app/uploads/2022/03/EU4Envrionment-final-work-plan-for-Armenia_Feb-2022.pdf

[52] ԵՀ, 2023թ. Interreg NEXT սևծովյան ավազանի ծրագրի կայք-էջը հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://black-sea-maritime-agenda.ec.europa.eu/node/549

[53] ԵՀ, 2024թ. LIFE ծրագրի կայք-էջ, հասանելի է հետևյալ հղումով՝ https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en

[54] Հետազոտության և նորարարության գլխավոր քարտուղարություն, 2021թ. Հորիզոն Եվրոպա: Հետազոտության և նորարարության համար հաջորդ շրջանակային ծրագրի համար ԵՀ առաջարկը (2021-2027թթ.), հասանելի է հետևյալ հղումով՝ http://www.gsrt.gr/central.aspx?sId=125I490I1405I323I516539

[55] ԵՀ, 2024թ. Հորիզոն Եվրոպային մասնակից երկրների ցանկը, հասանելի է հետևյալ հասցեով՝ https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/common/guidance/list-3rd-country-participation_horizon-euratom_en.pdf

Funded by the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Հայաստանում Էմերալդ ցանցի ստեղծմանը նպաստող գործողությունների ազգային ծրագրի վերաբերյալ առաջարկություններ (2024–2030 թթ.)

«Հայաստանում Էմերալդ ցանցի հաստատմանն ու զարգացմանն ուղղված ազգային գործողությունների ծրագրի (ԱԳԾ) առաջարկությունները (2024 – 2030 թթ.)» միտված է օգնել Հայաստանի իշխանություններին՝ 6-ամյա կենսունակ ճանապարհային քարտեզ (2024-2030թթ.) և Էմերալդ ցանցի ստեղծման ու առաջմղման միջոցառումների համապարփակ ծրագիր մշակելու գործում:

ԱԳԾ-ն համառոտ ներկայացնում է այն հիմնական մարտահրավերները, որոնք պետք է հաշվի առնվեն Հայաստանում Էմերալդ ցանցի առաջխաղացման համար: Հրատապ անհրաժեշտություն են Էմերալդ ցանցի տվյալների բազայի վերանայումը և Էմերալդ բարոմետրի ցուցիչի արժեքների թարմացումը, մինչև որ այն հասնի 100% բավարարության համաթվին: Նաև անհրաժեշտություն կա վերանայելու որոշ թեկնածու Էմերալդ տարածքներ, ինչպես նաև գնահատելու նոր տարածքներ բնական միջավայրերի և բուսատեսակների ավելի լավ պաշտպանության համար՝ Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ և 6-րդ բանաձևերի պահանջների համաձայն: Ավելին, անհրաժեշտություն կա մշակելու Էմերալդ ցանցի տարածքների կառավարման պլաններ՝ նպատակային բուսատեսակների և բնական միջավայրերի պահպանման կարիքները հոգալու և հատուկ պահպանման միջոցառումներ սկսելու նպատակով: Վերջապես, Հայաստանում Էմերալդի առաջխաղացման համար անհրաժեշտ են կառավարման և օրենսդրական փոփոխություններ:

Ելնելով վերոնշյալ մարտահրավերներից՝ ներկայացված է նպատակների և կոնկրետ գործողությունների ու միջոցառումների շարք՝ մինչև 2030 թվականը այդ նպատակներին հասնելու համար (մինչև 2035թ-ը երկարացնելու ժամանակային հորիզոնով): Այս թիրախները և միջոցառումներն ամփոփվում են «Ճանապարհային քարտեզի սխեմայում», որը պարունակում է կարևոր բոլոր մանրամասները և գնահատման բաղադրիչները: Հաղորդակցման և իրազեկման ասպեկտները ներառված են նաև ԱԳԾ-ի շրջանակներում: Այս առաջարկություններն իրացնելով՝ Հայաստանը կարող է մեծացնել իր պահպանման ջանքերը և պաշտպանել իր արժեքավոր տեսակներն ու բնական բնական միջավայրերը:

Կոնտակտային տվյալներ:

www.eu4environment.org

Action implemented by:

OECD BETTER POLICIES FOR BETTER LIVES | UNECE | UN environment programme | UNIDO | THE WORLD BANK IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP | karEC